

Sygn. akt V Ca 735/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 listopada 2017 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie V Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie:

Przewodniczący:	SSO Oskar Rudziński
Sędziowie:	SO Aleksandra Łaczyńska-Mendakiewicz (spr.) SR del. Paweł Szymański
Protokolant:	st. sekr. sąd. Marcin Ponikowski

po rozpoznaniu w dniu 28 listopada 2017 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa L. M.

przeciwko (...) S.A. w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy Mokotowa w Warszawie

z dnia 8 grudnia 2016 r., sygn. akt I C 3015/16

- zmienia zaskarżony wyrok w punkcie drugim w ten sposób, że zasądza dodatkowo od (...) S.A. w W. na rzecz L. M. kwotę 1.905,75 zł (tysiąc dziewięćset pięć złotych siedemdziesiąt pięć groszy) tytułem odsetek ustawowych od kwoty 3.150,93 zł (trzy tysiące sto pięćdziesiąt złotych dziewięćdziesiąt trzy grosze) za okres od dnia 23 lutego 2011 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. oraz tytułem odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia 9 maja 2016 r.;
- oddala apelację w pozostałym zakresie;
- zasądza od (...) S.A. w W. na rzecz L. M. kwotę 554 zł (pięćset pięćdziesiąt cztery złote) tytułem zwrotu kosztów postępowania w instancji odwoławczej.

Sygn. akt 735/17

UZASADNIENIE

W dniu 20 czerwca 2016 r. L. M. wystąpiła przeciwko (...) S.A. z siedzibą w W. z pozwem o zapłatę kwoty 3.150,93 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 23 lutego 2011 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. oraz odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty, wniosła nadto o zasądzenie na jej rzecz od strony przeciwnej zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Uzasadniając

swoje żądanie powódka wskazała, iż zawarła ze stroną pozwaną umowę ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Umowa ubezpieczenia została rozwiązana, wskutek czego pozwany pobrał opłatę w kwocie 3.150,93 zł. jako opłatę likwidacyjną. W ocenie powódki postanowienia dotyczące tejże opłaty naruszają przepis art. 385 (1) k.c.

W odpowiedzi na pozew Towarzystwo (...) wniosło o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powódki na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 8 grudnia 2016 r., sygn. akt I C 3015/16, Sąd Rejonowy zasądził od (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz L. M. kwotę 3.150,93 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 10 maja 2016 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w pozostałej części oraz zasądził od (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz L. M. kwotę 1.375 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd Rejonowy ustalił w trakcie postępowania, że:

L. M. zawarła z (...) S.A. z siedzibą w W. umowę ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (...) na czas nieokreślony, opartą na Ogólnych warunkach ubezpieczenia z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi (...) o oznaczeniu (...) (dalej OWU), do których załącznik stanowiła Tabela opłat i limitów. Umowa ubezpieczenia została potwierdzona polisą o nr (...). Rozpoczęcie ubezpieczenia nastąpiło od dnia 26 października 2009 r. Suma wpłacanych składek była przez stronę pozwaną przeznaczana na zakup jednostek uczestnictwa ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych – 40 % na Portfel Polski Akcyjny i po 20% na Portfel Zagraniczny (...) Akcyjny, Portfel Zagraniczny Nieruchomości oraz Portfel Zagraniczny Surowcowy. Umowa została zawarta przez powódkę za pośrednictwem pośrednika ubezpieczeniowego. Powódka nie miała możliwości negocjowania treści zawartej umowy.

Zgodnie z postanowieniami Ogólnych Warunków Ubezpieczenia suma ubezpieczenia stanowiła kwotę równą wartości polisy, powiększoną o 5% wartości polisy. Wartością polisy była natomiast kwota będąca iloczynem liczby jednostek uczestnictwa znajdujących się na rachunku, nabytych za składki regularne i ceny sprzedaży jednostki uczestnictwa. Wartość wykupu stanowiła kwota będąca iloczynem liczby jednostek uczestnictwa znajdujących się na rachunku, a nabytych za składki regularne i dodatkowe oraz ceny sprzedaży jednostki uczestnictwa, pomniejszona o opłatę za całkowity wykup wartości polisy oraz opłatę za całkowity wykup wartości dodatkowej.

Umowa była zawarta na czas nieokreślony. Zgodnie z art. VI ust. 4 OWU ubezpieczający miał prawo do wypowiedzenia umowy w dowolnym terminie z zachowaniem 30 dniowego terminu wypowiedzenia. Umowa ulegała rozwiązaniu ponadto wskutek nieopłacenia przez ubezpieczającego składki, pomimo wezwania do uiszczenia składki regularnej w dodatkowym terminie wyznaczonym w pisemnym wezwaniu. Pismo powinno było zawierać ponadto informację o skutkach nieopłacenia składki w tym terminie.

Zgodnie z art. IX OWU wykup polisy polegał na wypłacie ubezpieczającemu wartości wykupu. Wartość wykupu stanowiła sumę wartości polisy pomniejszoną o opłatę za całkowity wykup wartości polisy oraz wartości dodatkowej pomniejszonej o opłatę za całkowity wykup wartości dodatkowej, które to opłaty określone została w tabeli opłat i limitów.

Ogólne warunki ubezpieczenia przewidywały ponadto takie świadczenia ze strony ubezpieczonego, jak: opłatę administracyjną, opłatę za zarządzanie grupami funduszy, opłatę za przeniesienie jednostek uczestnictwa. Zgodnie z pozycją czwartą tabeli opłat i limitów opłata za całkowity wykup wartości polisy wynosiła w pierwszym roku 98%, w drugim 95%, w trzecim 85%, w czwartym 70%, w piątym 55%, w szóstym 40%, w siódmym 25%, w ósmym 20%, w dziewiątym 10%, w dziesiątym 5% a od jedenastego nie była już naliczana.

Umowa ubezpieczenia została rozwiązana z dniem 23 lutego 2011 r. (drugi rok polisowy) wskutek nieopłacenia przez powódkę składek regularnych w wyznaczonym terminie. W związku z powyższym pozwany dokonał ustalenia wartości

całkowitego wykupu polisy. Wartość umorzonych jednostek wynosiła na dzień rozwiązania umowy kwotę 3.316,77 zł, z czego pozwane Towarzystwo (...) pobrało opłatę za wykup w wysokości 3.150,93 zł.

Pismem z dnia 26 kwietnia 2016 r. powódka wezwała pozwanego do zapłaty kwoty dochodzonej pozwem w terminie 7 dni od dnia doręczenia wezwania. Pismo zostało doręczone w dniu 2 maja 2016 r.

Sąd Rejonowy uwzględnił powództwo niemal w całości, poza niewielką częścią roszczenia odsetkowego.

W ocenie Sądu pierwszej instancji pozwany nie był upoważniony do zatrzymania kwoty 3.150,93 zł, gdyż postanowienia wzorca umownego tj. Ogólne Warunki Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi (...), na podstawie których pozwany zatrzymał całość wartości polisy tytułem opłaty za wykup, wyczerpały dyspozycję art. 385¹ § 1 k.c. i stanowiły klauzulę niedozwoloną.

Sąd Rejonowy wskazał również, iż w jego ocenie chybiony był wywiedziony przez pozwanego zarzut przedawnienia dochodzonego przez powódkę roszczenia. Zdaniem Sądu meriti, nie ulegało wątpliwości, iż żądanie pozwu w niniejszej sprawie nie stanowiło „roszczenia z umowy ubezpieczenia”, miało bowiem swoje źródło w bezpodstawnym wzbogaceniu się pozwanej spółki kosztem powódki, na skutek nienależnie od niej pobranej opłaty za wykup, którą w konsekwencji należało uznać za świadczenie nienależne.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, nie sposób było uznać roszczenia powódki do pozwanej spółki o zwrot nienależnie potrąconej opłaty za roszczenie wynikające „z umowy” z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze, skoro umowa, która łączyła strony niniejszego procesu już od kilku lat nie obowiązywała, nie sposób uznać, ażeby z umowy tej, po jej wygaśnięciu mogły jeszcze wynikać roszczenia. Po wtóre zaś, ażeby uznać żądanie przez powódkę zwrotu nienależnie od niej pobranej przez pozwanego opłaty za wykup, za roszczenie wynikające z umowy, należałoby najpierw wskazać takie postanowienie tej umowy, które statuowałoby po stronie ubezpieczyciela obowiązek wypłacenia na rzecz powódki - w przypadku wygaśnięcia umowy - kwoty w wysokości równej 100% zgromadzonych środków. Analiza postanowień łączącej strony umowy, w tym treści OWU, nie pozostawiała tymczasem wątpliwości, że pozwany miał zagwarantowany przywilej dokonania potrącenia z ww. środków opłaty za wykup w wysokości określonej w tabeli, a także szeregu innych opłat. W konsekwencji powyższego, zgodnie z łączącą strony umową był na gruncie okoliczności faktycznych, jakie zaistniały w niniejszej sprawie, brak wypłaty na rzecz powódki środków pieniężnych po wygaśnięciu umowy. Taki stan rzeczy - wobec abuzywności przedmiotowych postanowień umowy doprowadził zatem do sytuacji przewidzianej dyspozycją przepisu art. 405 k.c. Pozwana spółka uzyskała bowiem korzyść majątkową (w postaci opłaty za wykup) bez podstawy prawnej (podstawa ta okazała się bowiem niewiążąca, z uwagi na jej abuzywność) kosztem innej osoby (tj. powódki). W konsekwencji powyższego powódce przysługiwało zatem przeciwko pozwanemu roszczenie o zwrot powyższej nienależnie pobranej kwoty pieniężnej. Do roszczenia powoda, jako wynikającego z bezpodstawnego wzbogacenia, znajdował zatem zastosowanie 10-letni termin przedawnienia, zgodnie z przepisem art. 118 k.c., który to termin jeszcze nie upłynął.

Sąd Rejonowy stwierdził, iż w świetle wypracowanej na gruncie ocenianego stosunku prawnego w odniesieniu do świadczeń konsumenta w razie rozwiązania umowy wykładni pojęcia rażącego naruszenia jego interesu, postanowienie umowne zastrzegające wysokość opłaty od wykupu równą w pierwszym roku trwania umowy 98%, w drugim 95%, w trzecim 85%, w czwartym 70%, w piątym 55%, w szóstym 40%, w siódmym 25%, w ósmym 20%, w dziewiątym 10%, w dziesiątym 5% środków zgromadzonych na rachunku stanowiło niedozwolone zastrzeżenie umowne. W ocenie Sądu pierwszej instancji, pobieranie tak wysokich, w żaden sposób nieuzasadnionych i nie pozostających w związku z zasadą ekwiwalentności opłat, naruszało rażąco interesy konsumenta (w tym przede wszystkim interes ekonomiczny) i stanowiło o abuzywnym charakterze kwestionowanego postanowienia.

Sąd Rejonowy podkreślił również, że pozwany zastosował we wzorcu umownym opłatę za wykup w całkowitym oderwaniu od jakichkolwiek kosztów związanych z wcześniejszym wypowiedzeniem umowy – co stało się między innymi przyczyną uznania postanowienia umownego za abuzywne, a zatem nie obowiązujące powódki. Powódce jako konsumentowi nie jest i nie była nigdy znana wysokość i sposób obliczenia takich kosztów przez pozwanego.

W ocenie Sądu meriti, postanowienia dotyczące obowiązku uiszczenia przez konsumenta w przypadku rozwiązania umowy opłaty za wykup, zawarte w OWU, należało uznać za abuzywne, a zatem niewiążące powódki, jako konsumenta.

W konsekwencji, Sąd Rejonowy uznał, że strona pozwana nie była uprawniona do pomniejszenia świadczenia wartości wykupu o opłatę za wykup wartości polisy. Świadczenie potrącone w kwocie 3.150,93 zł należało potraktować zatem jako nienależne świadczenie, bowiem jego podstawa odpadła w czasie trwania stosunku umownego, z uwagi na abuzywność postanowień w tymże zakresie.

Z tych też przyczyn, Sąd pierwszej instancji, na podstawie art. 410 § 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki potrąconą na podstawie klauzuli abuzywnej kwotę 3.150,93 zł jako opłatę za wykup świadczenia z tytułu umowy głównej.

Podstawę prawną rozstrzygnięcia w przedmiocie odsetek stanowił przepis art. 481 § 1 k.c. Jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była z góry oznaczona, należną się odsetki ustawowe (art. 481 § 2 zd. 1. k.c.). Odnosząc się do oceny zasadności zgłoszonego żądania zapłaty odsetek Sąd Rejonowy wskazał, że zobowiązanie do zwrotu nienależnego świadczenia ma charakter bezterminowy. Zatem termin spełnienia takiego świadczenia musi być wyznaczony zgodnie z art. 455 k.c., a więc niezwłocznie po wezwaniu skierowanym przez wierzyciela. W konsekwencji żądanie odsetek w przypadku bezpodstawnego wzbogacenia zasadne jest dopiero od chwili wezwania dłużnika przez wierzyciela na podstawie art. 455 k.c. do zwrotu wzbogacenia. Powódka pismem z dnia 26 kwietnia 2016 r., a doręczonym stronie pozwanej w dniu 2 maja 2016 r., wezwała ją do zapłaty kwoty 3.150,93 zł z tytułu opłaty od wykupu w terminie 7 dni od daty otrzymania wezwania. Stąd też w zakresie roszczenia odsetkowego należało przyjąć zdaniem Sądu pierwszej instancji, iż datą od której pozwany z pewnością pozostawał w opóźnieniu był dzień 10 maja 2016 r. Stąd żądanie zasądzenie odsetek od dnia 23 lutego 2011 r. do dnia 9 maja 2016 r. podlegało oddaleniu.

O kosztach procesu Sąd Rejonowy orzekł na podstawie art. 100 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 98 § 1 i 3 k.p.c.

Apelację od wyroku Sądu pierwszej instancji wniosła powódka, skarżąc go w części, tj. co do punktu 2. Orzeczeniu Sądu pierwszej instancji zarzuciła naruszenie art. 405 k.c., poprzez błędne przyjęcie, że wymagalność roszczenia następuje z chwilą wezwania dłużnika do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, nie zaś z chwilą, gdy dłużnik został bezpodstawnie wzbogacony.

W związku z powyższym powódka wniosła o zmianę wyroku poprzez zasądzenie na jej rzecz od pozwanej kwoty w wysokości 2.064,68 zł odsetek od zasądzonej na rzecz powoda w I instancji kwoty 3.150,93 zł skapitalizowanych na dzień 27 stycznia 2017 r., wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia 28 stycznia 2017 r. do dnia zapłaty oraz o zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kosztów postępowania odwoławczego, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację pozwany wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm prawem przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja jako zasadna zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy w całości podziela ustalenia stanu faktycznego poczynione przez Sąd Rejonowy, jednakże z dokonaną na ich podstawie oceną prawną zgadza się jedynie w części.

Apelację od wyroku Sądu pierwszej instancji wniosła strona powodowa, skarżąc orzeczenie Sądu Rejonowego co do pkt. 2 tj. w zakresie oddalenia powództwa o zasądzenie odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia 23 lutego 2011 r. do dnia 9 maja 2016 r.

Sąd Rejonowy uznał, iż żądanie pozwu w niniejszej sprawie nie stanowiło roszczenia z umowy ubezpieczenia, miało bowiem swoje źródło w bezpodstawnym wzbogaceniu się pozwanej spółki kosztem powódki, na skutek nienależnie od niej pobranej opłaty za wykup. Konsekwentnie w oparciu o przepis art. 455 k.c., zgodnie z którym jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania, zasądził odsetki od świadczenia głównego od dnia 10 maja 2016 r., tj. od momentu upływu siedmiodniowego terminu płatności roszczenia głównego określonego pozwanemu w wezwaniu do zapłaty. Natomiast powódka stanęła na stanowisku, że odsetki są jej należne od dnia 23 lutego 2011 r., a zatem od dnia pobrania przez pozwanego opłaty za wykup umorzonych jednostek.

W ocenie Sądu Okręgowego błędne jest uznanie Sądu Rejonowego oraz strony powodowej, że roszczenie powoda znajduje oparcie w przepisach kodeksu cywilnego o nienależnym świadczeniu. Za utrwalony zarówno w doktrynie jak i orzecznictwie należy przyjąć pogląd, że przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu należy stosować wtedy, gdy brak jest innego środka prawnego umożliwiającego dochodzenie należności. W uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2004 r., sygn. akt V CK 193/03, stwierdzono m.in.: „W obowiązującej u nas formule prawnej bezpodstawnego wzbogacenia nie ma zaś podstaw do przypisania tej instytucji pełnienia funkcji swoistej *conditionis generalissimae*. Dlatego też w orzecznictwie Sądu Najwyższego odrzuca się zbieg roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia z roszczeniami z tytułu wykonania (niewłaściwego wykonania) umowy. Podkreśla się, że gdy w danym stosunku prawnym stronie przysługuje wierzytelność wynikająca z umowy, może ona dochodzić tylko tej wierzytelności. Dopuszczenie wówczas możliwości dochodzenia zamiast tej wierzytelności roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia podważałoby sens szczegółowych unormowań stosunków obligacyjnych, uwzględniających ich specyfikę.” (zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2002 r. sygn. akt I CKN 810/99 czy wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 1998 r. sygn. akt I CKN 522/97).

Tym samym podstawą roszczenia i zasądzenia dochodzonej kwoty była umowa łącząca strony, w zakresie, w którym jej postanowienia były skuteczne. W momencie wygaśnięcia umowy pozwany winien wypłacić wartości rachunku w wysokości obliczonej stosownie do postanowień OWU za wyjątkiem postanowień niedozwolonych. Nie zaszyły zatem w niniejszej sprawie przesłanki do zastosowania art. 410 k.c. i art. 405 k.c.

W zawiązku z powyższym należało uznać, że w realiach przedmiotowej sprawy przy określaniu terminu początkowego naliczania odsetek nie znajdzie zastosowania art. 455 k.c. Wobec uznania za abuzywne postanowień dotyczących świadczenia wykupu, pozwany już w dniu rozwiązania łączącej strony umowy, tj. 23 lutego 2011 r., winien był wypłacić powódce całą kwotę zgromadzonych przez nią środków z pominięciem abuzywnych zapisów, a zatem niepomniejszych o świadczenie wykupu. Z tego względu Sąd Okręgowy uznał, że żądanie zasądzenia odsetek od dnia 23 lutego 2011 r. do dnia 9 maja 2016 r. było uzasadnione. Powódka domagała się zasądzenia z tego tytułu kwoty 2.064,68 zł, jednak w ocenie Sądu Okręgowego odsetki za opóźnienie (odsetki ustawowe za okres od dnia 23 lutego 2011 r. do dnia 31 grudnia 2015 oraz odsetki ustawowe za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia 9 maja 2016 r.) za ww. okres wynoszą 1.905,75 zł, wobec czego apelacja w zakresie kwoty 158,93 zł, tj. różnicy pomiędzy kwotą 2.064,68 zł, a kwotą 1.905,75 zł, jako niezasadna podlegała oddaleniu.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Okręgowy w oparciu o art. 386 § 1 k.p.c. oraz art. 385 k.p.c. orzekł jak w pkt. 1 i 2 sentencji wyroku.

O kosztach postępowania w instancji odwoławczej Sąd Okręgowy orzekł zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu, na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 3 w zw. z § 10 ust. 1 pkt. 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie z dnia 22 października 2015 r.